



Yhdessä lukeminen, kertomukset ja ympäristö: Luovan lukupiirityöskentelyn mahdollisuuksia ympäristökriisin aikakaudella

Ympäristökriisin aikakaudella nousee uudella tavalla esille tarve ilmaista ja käsitellä ympäristösuhdetta ja -tunteita.¹ Esimerkiksi ryhmätyöskentely avaa monia erilaisia tulokulmia ympäristötunteiden, kuten ympäristöahdistuksen, käsittelyyn. Tämän ohella yhdeksi keinoksi ympäristötunteiden kohtaamiseen tarjoutuu kirjallisuus, lukeminen ja kirjoittaminen.² Ympäristötunteita ja -kokemuksia onkin alettu tarkastella yhteisöllisen lukemisen keinoin esimerkiksi opetuksessa, kirjaston lukemistyössä ja erilaisissa lukupiireissä.³ Tunteiden käsittelyn lisäksi ympäristökysymyksiin liittyy olennaisesti myös se, miten ympäristöstä kerrotaan niin kaunokirjallisuudessa kuin kulttuurisissa kertomuksissa laajemmin, ja lukupiirit voivat tarjota myös paikkoja tarkastella erilaisia kertomuksia sekä niiden vaikutuksia moniulotteisella tavalla. Tässä artikkelissa pohdin, miten lukupiirit voisivat tarjota tilan sekä ympäristötunteiden kohtaamiselle että ympäristökertomusten jaetulle käsittelemiselle.

Lukupiirityöskentely avaa käytännön lukemistyön lisäksi uusia näkökulmia empiirisen ekokritiikin tutkimukseen (ks. Lahtinen & Löytty tässä julkaisussa). Kysyn, millaisia mahdollisuuksia luovalla lukupiirityöskentelyllä voisi olla ympäristö- ja ilmastokriisin aikakaudella.⁴ Kysymyksenasetteluni perustuu Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi -hankkeen tutkimukseen, joissa käsitellään luovaa lukupiirityöskentelyä ja sen vaikutusta osallistujien kerronnalliseen toimijuuteen. Vaikka hankkeessa ei luettu ympäristöfiktioita eikä tutkittu lukemisen ja ympäristökriisin kytköksiä tai ylipäänsä käsitelty ympäristötunteita, sen aineistossa kuitenkin esiintyi huomioita ympäristökysymyksistä ja -tunteista. Tutkimushankkeen lisäksi muutakin lukupiiri- sekä kirjallisuusterapeutista työskentelyä ohjatesani olen havainnut, että ympäristötunteiden kohtaamiselle on tarvetta monissa eri ikäryhmissä.

Tutkimushaastatteluissa nousi esiin ahdistus liittyen ympäristökriisiin, ja artikkelissa ympäristötunteista painottuukin eniten ympä-

¹ Olen kirjoittanut tämän artikkelin työskennellessäni projektitutkijana Pohjoisen muuttuva ympäristö: Kulttuuriset representaatiot ja veden käyttötavat -hankkeessa (Suomen Akatemia, 2017–2021, projektinnumero 307840) ja Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi -hankkeessa, joka on osa Välineelliset kertomukset: tarinankerronnan rajat ja aikalaiskriittinen kertomusteoria -konsortiota (Suomen Akatemia, 2018–2022, projektinnumero 314769).

² Myös kirjallisuusterapiakentällä on alettu kiinnittää enemmän huomiota ympäristötunteiden ja -kysymysten käsittelyn tarpeeseen. Esimerkiksi Suomen kirjallisuusterapia ry:n jäsenlehdessä *Kirjallisuusterapia* teema vuoden 2021 ensimmäisessä numerossa oli luonto.

³ Lukupiireistä, ks. esim. Ilmastolukupiiri-haaste (<https://ilmastolukupiiri.fi>); lukemisesta osana ympäristökasvatusta, ks. Lahtinen, Grünthal & Värri tässä julkaisussa.

⁴ Ympäristötunteiden käsittelystä luovan kirjoittamisen näkökulmasta, ks. Koistinen, et al. tässä julkaisussa. Jatkan keskustelua lukemisen ja kirjoittamisen yhdistävän työskentelyn näkökulmasta.

ristöahdistus (ympäristöahdistuksesta ks. Pihkala 2017, 2020a; ympäristötunteista ks. Pihkala & Helle tässä julkaisussa). Käytän käsitettä laajassa mielessä tarkoittaen sillä monenlaisia vaikeita tuntemuksia liittyen ympäristöongelmiin sekä ahdistukseen nivoutuvia muita tunteita, kuten huolta, levottomuutta, stressiä ja surua (vrt. Pihkala 2017). Ympäristöahdistuksessa korostuu epävarmuus tulevaisuudesta ja siinä on piirteitä eksistentiaalisesta ahdistuksesta (Pihkala 2020a: 6–7). Toisaalta ahdistustutkimuksen näkökulmasta filosofi Charlie Kurthin mukaan yhdeksi ahdistuksen muodoksi hahmottuu myös ”käytännöllinen ahdistus”, jossa on läsnä ajatus ahdistuksen mahdollisesta hyödyllisyydestä esimerkiksi suhteessa moraaliseen päätöksentekoon (Kurth 2018). Vaikka Kurth ei itse kirjoita ympäristöahdistuksesta, tarjoavat hänen näkemyksensä ahdistuksen eri muodoista ja ahdistukseen vaikuttavista sosiaalisista tekijöistä ymmärrystä myös ympäristöahdistuksesta (Pihkala 2020a: 12).

Ilmastoahdistus on yksi ympäristöahdistuksen keskeinen ulottuvuus. Eräs tutkimukseen osallistunut kuvasi loppuhaastattelussa kiinnostavalla tavalla, miten lukupiiri on vaikuttanut hänen ilmastoahdistukseensa. Kun häneltä kysyttiin, mitä kaunokirjallisuuden lukeminen tällä hetkellä merkitsee hänelle, hän vastasi:

[S]e on niin kuin tunnetietoa [...] itse asiassa muuten huomasin, kun sillä ensimmäisellä kerralla sanoin, että tämä ilmastojuuttuhan ahdistaa minua niin kuin oikeasti ihan hirveän paljon. Niin tuntuu, että aivan kuin se [lukupiiri] olisi helpottanut jotenkin siihenkin. Enkä oikein tajua, että minkä takia, koska eihän me käsitelty millään tavalla niin kuin mitään siihen liittyvää. Mutta ehkä sitten, kun sai niitä tunteita ja ajatuksia sillä tavalla jotenkin kanavoida, niin sitä kautta, voi olla, että se niin kuin välillisesti vaikutti siihen.

(Haastattelu A)⁵

Osallistuja oli siis kokenut lukupiirin helpottaneen hänen ahdistustaan, vaikka piirissä ei käsitelty ilmastofiktiota eikä siinä varsinaisesti työstetty ympäristöahdistusta. Juuri kyseinen osallistujan kokemus innosti pohtimaan, millaiset ulottuvuudet luovassa lukupiirityöskentelyssä voisivat olla merkityksellisiä nimenomaan suhteessa ympäristötunteiden ja myös laajemmin ympäristökysymysten ja -kertomusten käsittelyyn.

Luovan lukemisen lukupiirimalli ja ympäristökysymysten esiintyminen tutkimusaineistossa

Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi -hankkeessa tutkimme yhdessä Hanna Meretojan ja Päivi Kososen kanssa sitä, miten luovan lukemisen lukupiirit voivat vahvistaa osallistujien kerronnallista toimijuutta. Luovalla lukemisella (*creative reading*) tarkoitetaan tässä yhteydessä lukupiirityöskentelyä, jossa korostetaan kokemuksellisuutta ja luodaan tilaa lukijoiden yksilöllisille lukukokemuksille (vrt. Kosonen 2022). Hankkeessa olemme kehittäneet luovaan lukemiseen pohjaavaa lukupiirimallia, jonka tavoitteena on kerronnallisen toimijuuden vahvistaminen. Kerronnallinen toimijuus

⁵ Lainauksissa on käytetty puheen sisältöön keskittyviä, yleiskielisesti tehtyjä ja stilisoituja litterointeja.

tarkoittaa kykyä toimia sekä kriittisesti että luovasti suhteessa kulttuuriin kertomuksiin ja elämän kerronnallistamisen tapoihin (Meretoja 2018, 2019).

Hankkeessa kehitettyä ja testattua lukupiirimenetelmää on mallinnettu luovan lukemisen periaatteiden ja vuorovaikutteisen kirjallisuusterapian käytäntöjen pohjalta (Hynes & Hynes-Berry 2012; Bolton 1999; Mazza 2017; Kosonen 2019). Luovan lukemisen lukupiireissä luetaan, keskustellaan ja kirjoitetaan ohjatun ja strukturoidun mallin mukaisesti. Tavoitteena on keskustelu dialogisessa, kunnioittavassa, jokaisen kokemuksia arvostavassa sekä paineettomassa ja suoritusvapaassa lukupiirissä. Parhaimmillaan ohjattu työskentely synnyttää ja kannattelee niin sanottua luovaa välitilaa (ks. Kosonen 2022). Piireissä painotetaan lukemisen kokemuksellisuutta: lukeminen, tekstin tulkitseminen ja omien lukukokemusten tarkastelu nivoutuvat työskentelyssä yhteen. Juuri tällaisella luovalla ja kokemuksellisella lukutavalla voisi olla potentiaalia myös ympäristökysymysten käsittelyssä.

Luovan lukemisen lukupiirimallissa tapaamiskerta etenee neljässä vaiheessa: alun virittäytyminen tapaamiseen, työskentely tekstin äärellä, kirjoitusharjoitus ja loppukierros. Alun virittäytyminen voi olla esimerkiksi lyhyt kirjoitusharjoitus tai vähintään alun tunnelmien jakaminen. Tämän jälkeen joko keskustellaan etukäteen luetusta tekstistä tai luetaan ääneen teksti, kuten novelli tai romaanikatkelma, ja keskustellaan siitä.⁶ Tapaamisissa tehdään myös luovan kirjoittamisen harjoituksia lukemisen syventämiseksi. Tapaaminen päättyy merkityksellisten hetkien loppukierrokseen, jossa jokainen osallistuja kertoo, mikä hänelle on ollut sillä kertaa merkityksellistä. Esittelemme lukupiirimallia, erityisesti metanarratiivista luovan lukemisen lukupiiriä, tarkemmin yhteisartikkeleissamme yhden tapaamiskerran analyysin kautta (ks. Meretoja, Kinnunen & Kosonen 2022; Meretoja, Kosonen & Kinnunen 2022). Yleensä piirit kokoontuvat useamman kerran, esimerkiksi hankkeessa järjestetyt piirit kokoontuivat pääsääntöisesti seitsemän kertaa kahden tunnin pituisiin tapaamisiin.

Hankkeessa järjestettiin yhteensä kymmenen luovan lukemisen lukupiiriä. Osa piireistä oli suunnattu korkeakouluopiskelijoille ja osa oli avoimia kaikille kiinnostuneille täysi-ikäisille osallistujille. Lukupiireissä oli yhteensä 54 osallistujaa, joiden ikäjakauma oli 20–73 vuotta. Tutkimusaineisto koostuu äänitetyistä lukupiiritapaamisista, osallistujien ja ohjaajien alku- ja loppuhaastatteluista, osallistujien täyttämistä kyselykaavakkeista ja piirien aikana kirjoitetuista teksteistä. Tutkimushaastatteluissa osallistujilta kysyttiin muun muassa lukemisen ja kertomusten merkityksestä heidän elämässään, erilaisten tarinoiden tunnistamisesta ja vaikutuksista sekä loppuhaastattelussa kokemuksista lukupiiriin osallistu-

⁶ Hankkeessa testattiin kahta erilaista piirimallia. Kaikissa piireissä luettiin luku ”Toinen Orhan” Orhan Pamukin teoksesta *Istanbul: Muistot ja kaupunki* (2003). Tämän lisäksi perusmallisissa luovan lukemisen piireissä luettiin Tove Janssonin novelli ”Taidetta luonnossa” (1978), Claire Castillonin novelli ”Pesäero” (2006), Ian McEwanin *Rannalla* (2007) ja Doris Lessingin *Eloojääneen muistelmat* (1974). Metanarratiivisissa piireissä luettiin Lucia Berlinin novelli ”Riippuu näkökulmasta” (2015), katkelma Carol Shieldsin teoksesta *Kivipäiväkirjat* (1993), Jeanette Wintersonin *Majakanvartija* (2004) ja Siri Hustvedtin *Kesä ilman miehiä* (2011). Lisäksi molemmissa piirityypeissä kahdelle tapaamiselle kunkin piirin ohjaajat päättivät luettavat tekstit itse.

misesta. Hankkeessa vertaillaan kahta erilaista piirimallia: puolet hankkeen piireistä oli metanarratiivisia ja puolet perusmallisia luovan lukemisen piirejä.⁷ Tässä artikkelissa en keskity vertailuun piirien välillä, sillä haastatteluissa ympäristökysymysten pohdinnoissa ei ilmennyt merkittäviä eroja piirityyppien välillä.⁸ Yleisissä huomioissani lukupiirityöskentelystä nojaan koko tutkimusaineistoon ja havainnollistan näitä ajatuksia sitaateilla seitsemän osallistujan haastatteluista. Osassa sitaateista pohditaan lukupiirien merkitystä yleisellä tasolla ja osassa korostuvat nimenomaan ympäristökysymykset.

Kyseiset haastattelut toimivat ennen kaikkea havainnollistavina esimerkkeinä, ja samankaltaisia pohdintoja esiintyi myös muiden osallistujien haastatteluissa. Etenkin tulevaisuuteen liittyvien haastattelukysymysten (kuten ”Jos yrität kuvitella ihmiskunnan vuonna 2060, millaisia tapahtumakulkuja kuvittelet ja millaisiin tulevaisuuksiin ne johtavat?”) vastauksissa suurin osa kaikista osallistujista reflektoi myös ympäristökysymysten merkitystä tulevaisuuden kannalta ja monessa vastauksessa näkyi huoli ympäristö- ja ilmastokriisistä. Haastattelujen valossa pohdin, millaista potentiaalia yhdessä lukemisella voi olla ympäristökriisin aikakaudella ja miten lukupiirimallia voisi hyödyntää ympäristökysymysten käsittelyssä. Olen rajannut tarkastelun kolmeen ulottuvuuteen: lukupiirilukemisen yhteisöllisyys, dialogiset sanallistamisen prosessit ja kerronnallisen toimijuuden vahvistaminen.

Lukemisen yhteisöllisyys ja ryhmän merkitys lukupiirityöskentelyssä

Lukupiireissä yhdessä lukeminen on moniulotteinen ilmiö, jossa teksti, ohjaaja, lukumenetelmät, ryhmän dynamiikka ja yksittäiset ryhmän osallistujat muodostavat vuorovaikutteisen tilan (ks. esim. Meretoja, Kinnunen & Kosonen 2022). Keskusteltaessa lukemisen vaikutuksista onkin otettava huomioon myös lukutilanne. Lukupiireissä lukukokemuksen merkityksellistymiseen liittyy luetun teoksen lisäksi koko ryhmäprosessi. Hankkeessa yhtenä selkeänä lukupiirien vaikutuksena näkyi osallistujien kokemus siitä, että lukupiiri sai heidät ajattelemaan lukemista yhteisöllisenä toimintana. Eräs osallistujista pohti myös lukupiirin osallistujien välisen yhteyden merkitystä ja sitä, miten ”yhteys lukupiiriläisiin on se yksi tärkeimmistä, että [se] voi olla yhtä tärkeä kuin se itse teosten lukeminen” ja miten lukiessa saa ”niistä ihmisistäkin ehkä uusia puolia näkyviin, juuri sen kirjallisuuden lukemisen kautta” (Haastattelu B). Osallistujan kokemuksessa ryhmä on ollut tärkeä tekijä, ja toisaalta juuri kirjallisuuden lukeminen ryhmässä näyttäytyy merkittävänä osana yhteyden kokemusta.

⁷ Metanarratiivisissa luovan lukemisen piireissä luetaan niin sanottua metanarratiivista kaunokirjallisuutta, joka reflektoi kertomusten merkityksiä ja jossa tehdään näkyväksi tapoja, joilla kulttuuriset tarinamallit vaikuttavat siihen, miten elämää kerrotaan ja hahmotetaan (Meretoja 2019: 60–61).

⁸ Piireissä luetuista teoksista Lessingin *Eloojääneen muistelmat* on dystopia, joka kuvaa katastrofin jälkeistä maailmaa, ja kyseistä teosta käsittelevissä tapaamisissa sivuttiin myös ympäristökysymyksiä, mutta koska osallistujista kuitenkin vain harva oli lukenut kyseisen teoksen, jätin näiden tapaamisten tarkemman analyysin tämän artikkelin ulkopuolelle.

Lukupiireissä työskentelyn dialogisuuteen liittyy jokaisen yksittäisen ryhmän oma ryhmädynamiikka. Tämän lisäksi – myös jatkotutkimusta ajatellen – ryhmädynamiikkaan voi vaikuttaa se, miten ryhmä rajataan ja suunnataan. Osallistujien suhde ympäristökysymyksiin voi olla erilainen silloin, kun ryhmä on suunnattu nimenomaan ympäristöahdistuksen käsittelystä kiinnostuneille kuin silloin, kun ryhmä on suunnattu laajemmin kenelle tahansa lukemisesta kiinnostuneelle. Ensin mainitussa tilanteessa ympäristöahdistus voi hahmottua piirissä jaettuna kokemukseksi. Esimerkiksi kun keskustelin hankkeessa yhden ohjaajan kanssa lukupiirimallin potentiaalista ympäristöahdistuksen kohtaamisesta, hän nosti esille sen, miten arkielämässä ympäristöahdistus tuntuu monen kanssa jaetulta kokemukselta. Toisaalta se, että ympäristöahdistus on kokemukseksi tuttu niin monille, voi helpottaa siitä puhumista. Kuitenkin hänen mielestään juuri jaettavuus saattaa välillä tehdä puheeksi ottamisesta vaikeaa. Silloin, kun ottaa puheeksi oman ympäristöahdistuksensa, tulee samalla maininneeksi juuri jaetun kokemuksen ja muistuttaneeksi keskustelun toista osapuolta tämän ympäristöahdistuksesta. Tällöin juuri ahdistuksen ominaisuus jaettuna kokemukseksi vaikeuttaa siitä keskustelemista arkielämässä. Tästä syystä jaetun ahdistuksen käsittely sille varatussa tilassa, kuten ympäristötunteisiin keskittyvässä lukupiirissä, antaa luvan ja raamitetun tilan tälle jaetulle kokemukselle.

Ympäristöahdistuksen käsittelyssä ryhmä voi tarjota vertaistukea jaetun kokemuksen äärellä.⁹ Yhtenä vaikuttavana tekijänä on jo yhteinen ryhmätoiminta sinänsä. Esimerkiksi kollektiivisten tunteiden jakaminen voi jo itsessään olla miellyttävä kokemus ja vahvistaa sitoutumista ryhmään, vaikka toisaalta siihen voi myös vaikuttaa se, millaisia tunteita jaetaan (Salmela 2014: 58–59). Myös monessa yhdessä lukemista tarkastelevassa tutkimuksessa ryhmä nähdään olennaisena osana kokemusta (ks. esim. Longden et al. 2015: 117). Parhaimmillaan lukupiiriryhmä voi tarjota nähdyn ja kuullun tulemisen kokemuksia (Kosonen 2019: 50). Toisaalta ryhmän haasteet ja mahdolliset konfliktit voivat heikentää tilaisuuksia käsitellä omaa tunnekokemusta. Esimerkiksi jos ilmastofiktioon keskittyvä lukupiiri rajataan väljemmällä tavalla, kuten kaikille kiinnostuneille eikä erityisesti esimerkiksi ympäristöahdistuksen käsittelystä kiinnostuneille, voi ryhmässä olla niin eriäviä mielipiteitä ympäristökysymyksistä, ettei tunteiden syvemmälle käsittelylle tai vertaistuen kokemuksille välttämättä jää paljon tilaa.

Lukupiirityöskentelyssä korostuvatkin usein erilaisten näkökulmien väliset neuvottelut. Lukupiireissä on kyse moniulotteisista prosesseista eikä lukupiirityöskentely välttämättä tee osallistujia empaattiseksi toisten kohtaamiselle, kuten ei lukeminen muutenkaan (vrt. Keen 2007). Kuitenkin hankkeen lukupiireissä näkyi, miten tapaamisissa voidaan harjoitella erilaisten näkökulmien kohtaamista ja toisten kuuntelemista.¹⁰ Teksti tarjoaa kiintopisteen yhteiselle työskentelylle, ja piireissä

⁹ Erityisesti ympäristötunteisiin liittyvistä ryhmistä, kuten Carbon Literacy Project (CLP) ja Work that Reconnects (TWTR), ks. Hamilton 2020.

¹⁰ Täytyy ottaa huomioon kuitenkin myös se, että tutkimukseen osallistuminen saattaa saada toimimaan tietyllä tavalla ja lisäksi tähänkin tutkimukseen osallistui paljon

keskustelun ohjaaminen takaisin tekstiin saattaa tukea ryhmadynamiikan haasteissa. Osa hankkeen piireihin osallistuneista pohti, miten tekstistä keskusteltaessa erot kokemuksissa välittyvät teoksen kautta, jolloin ne voi olla helpompi tuoda keskusteluun kuin silloin, jos aiheista alettaisiin puhua suoraan, ilman tekstiä. Teksti tarjoaa sekä peilauspintaa kokemuksille että jaettua keskustelumaaperää tarkastella kokemuksia eri näkökulmista. Tämä tarjoaa kiinnostavan näkökulman myös ympäristötunteiden käsittelyyn: jaettu lukukokemus voi luoda tilaa yhdessä olemiselle tekstin äärellä ja kokemusten risteämispintojen pohdinnalle, mutta myös tilaa käsitellä tulkintojen, heränneiden ympäristötunteiden ja erilaisten kokemuspositioiden eroja.

Loppuhaastattelussa osallistujilta kysyttiin, onko lukupiiri avannut heille uusia mahdollisuuksia. Yksi osallistujista pohti, miten lukupiiri on kehittänyt hänen keskustelutaitoaan sekä kykyään ottaa huomioon muita ja vaikuttua muiden näkökulmista:

Jotenkin laittanut ajattelevaan, ja varmaan kehittänyt myös sellaista keskustelutaitoa ja toisten huomioon ottamista [...] kun kaikille antaa tilaa. Ja jotenkin vaikka itse sanoisi jonkun tulkinnan, sitten joku toinen sanoo erilaisen, ja sitten saakin itse kiinni siitä ja herää taas uusi tulkintayhteys. Niin sellainen lempeällä tavalla toisten ajatuksista ja tulkinnoista vaikuttaminen ja oman ajatuksen muuttuminen niin pienessä ajassa, niin se on varmaan sellainen, mitä voisi olla ehkä arkielämässä myös muistakin asioista keskustellessa enemmän.

(Haastattelu C)

Osallistuja reflektoi sitä, miten erilaisten tulkintojen vuoropuhelussa herää uusia ”tulkintayhteyksiä”. Hän kuvaili, miten hän on vaikuttanut ”lempeällä tavalla” keskustelussa ja kenties muuttanut ajatustaan. Moni muukin osallistuja toi esille, että ryhmän kanssa käyty keskustelu laajensi ymmärrystä kirjasta, jolloin oma suhde siihen saattoi muuttua. Lukupiireissä tekstin, toisten ja omien ajatusten moniäänisessä vuorovaikutuksessa voi tarkastella näkökulmia ja tulkintoja myös ympäristökysymyksistä uudella tavalla. Ympäristökysymysten tai -tunteiden käsittelyn avulla onkin usein mahdollista luoda syvempiä ja kestävämpiä ympäristösuhteita (Ihanus 2021: 15–16; Ylirisku 2021: 22–25; Hamilton 2020: 174–175, 180). Vastaavanlaiset ryhmätoimintaan ja vuorovaikutukseen liittyvät ulottuvuudet ovat lukupiirityöskentelyn lisäksi läsnä myös muissa luovissa menetelmissä. Yhtenä kiinnostavana tutkimuksena olisikin selvittää, voiko erilaisilla luovilla menetelmillä olla erilaisia painotuksia siinä, millaiset ulottuvuudet työskentelyssä korostuvat. Esimerkiksi kielen ja kerronnallisuuden kysymykset voivat korostua juuri luku- ja kirjoituspiireissä erityisellä tavalla, mitä tarkastelen seuraavaksi.

Dialogiset sanallistamisen prosessit kokemusten käsittelyssä

Taide ja luovat menetelmät voivat auttaa kohtaamaan ja käsittelemään ympäristötunteita (Pihkala 2020b: 23–25). Esimerkiksi ilmastopsykologian näkökulmasta on tuotu esille, miten taide saattaa auttaa löytämään tapoja

sosiaalisesti tiedostavia henkilöitä, joista osa esimerkiksi nosti esille empatiatutkimuksia jo alkuhaastatteluissa.

merkityksellistää myös sellaisia kokemuksia, jotka eivät ole välttämättä sanoitettavissa (Hoggett 2019: 11). Toisaalta ympäristökriisin aikana voidaan tarvita myös uusia sanoja ja käsitteitä uudennaisille kokemuksille (vrt. Albrecht 2019). Luovan lukemisen lukupiireissä tekstin, keskustelun ja itse tehtyjen kirjoitusharjoitusten dialogissa on mahdollista löytää ilmaisuja, muotoja tai sanoja omille kokemuksille. Kirjoitusharjoitukset voivat olla luetun tekstin jatkamista, tekstistä valitun henkilöhahmon näkökulmasta kirjoittamista tai tekstistä poimitun teeman pohtimista laajemmin omassa elämässä. Kirjoitusharjoituksia voidaan tehdä joko vain itselle tai niitä voidaan jakaa lukemalla ne tai katkelmia niistä piirissä. Luovassa lukupiiritoiminnassa luku- ja tunnetyöskentely voivat limittyä toisiinsa. Osallistuja, joka koki piirin helpottaneen ympäristöahdistustaan, mainitsi kokemuksen kannalta olennaiseksi juuri sen, että piirissä ”sai niitä tunteita ja ajatuksia sillä tavalla jotenkin kanavoida” (Haastattelu A). Teos sekä siitä keskusteleminen ja kirjoittaminen sen äärellä voivat auttaa sekä käsittämään että käsitteellistämään kokemuksia.

Ympäristötunteisiin keskittyvässä työskentelyssä tunteiden tunnistaminen, sanallistaminen ja nimeäminen onkin usein tärkeää, koska ympäristötunteisiin kuuluu monia tunteita ja usein kyse on tunteiden vyyhdeistä (Pihkala 2020b: 17; ks. myös Pihkala & Helle sekä Koistinen et al. tässä julkaisussa). Luova työskentely tarjoaa monenlaisia keinoja kokemuksen sanallistamiseen ja tunnistamiseen (ks. esim. Ihanus 2019; Davis 2020). Luovat merkityksenannon prosessit ovat keskeisiä myös lukupiiri-työskentelyssä (Kinnunen 2022). Luova lukupiiriprosessi voi tukea oman kokemuksen ja tunteen ilmaisua laajassa mielessä kaunokirjallisin elementein, kuten metaforin, juonenkuluin, rytmein ja tekstin hiljaisuuksin. Tällöin sellaisetkin kokemukset, joille ei esimerkiksi löydy yhtä tunnesanaa, voivat tulla ilmaistuksi luovissa teksteissä. Lisäksi työskentely tarjoaa fiktion suojaa sekä mahdollisuuksia säädellä sitä, kuinka paljon kirjoittaa omista ja kuinka paljon fiktiivisen hahmon kokemuksista. Ympäristötunteita voi tarkastella esimerkiksi kirjoittamalla luetun tekstin henkilöhahmon kokemuksesta. Tämä tarjoaa sekä etäisyyttä omiin kokemuksiin että mahdollisesti uusia oivalluksia, kun kokemuksia tarkastelee fiktiivisen henkilön näkökulmasta.

Luovassa lukemistyöskentelyssä, jossa yhdistetään lukemista ja luovaa kirjoittamista, sanallistamisen prosessista saattaa tulla erityisellä tavalla dialoginen. Hankkeessa osa osallistujista mainitsi, miten kirjoittaminen luetun pohjalta saa ajattelemaan ja kirjoittamaan eri tavalla kuin yksin kirjoittaessa. Esimerkiksi eräs osallistuja pohti, miten luetut tekstit ja keskustelu vaikuttivat omaan kirjoittamiseen:

[K]un alettiin kirjoittaa, niin oli ehkä jo virittynyt johonkin sellaiseen tilaan, että pystyi ehkä tuottaa helpommin tekstiä [...] ne mitä oltiin keskusteltu ja tekstit, mitä oltiin silloin luettu, niin kyllä ne vaikutti siihen [...] aiheita, mitä oli sen päivän teksteissä ollut, niin ne kyllä ehkä vähän lähti toistumaan niissä omassa kirjoitusharjoituksissa.

(Haastattelu B)

Sitaatissa näkyy, miten luetun tekstin aiheet ja ryhmäkeskustelut ovat dialogissa oman kirjoittamiskokemuksen kanssa. Luetun tekstin ja keskustelun teemojen käsittely jatkuu ja heijastuu kirjoitusprosessiin.

Lukupiirissä ryhmä, luettu teksti ja kirjoitetut tekstit muodostavat vuorovaikutteisen sanallistamisen tilan, ja erilaiset ryhmät, erilaiset tavoitteet ja erilaiset lukumenetelmät johtavat erilaisiin aineistovalintoihin. Koska ohjatussa ryhmätyöskentelyssä vaikuttaa tekstin lisäksi sen ohjaamis- ja käsittelytapa, voidaan työskentelyssä hyödyntää monenlaisia kaunokirjallisia tekstejä. Esimerkiksi dystopioiden käsittelyssä vaikuttaa myös se, millaisia kirjoitusharjoituksia piirissä tehdään. Kirjoitusharjoituksissa painopistettä voidaan siirtää keksimällä teokselle toiveikkaampi jatko tai kuvittelemalla kirjan maailma ennen siinä kuvattuja tapahtumia ja kirjoittamalla vaihtoehtoinen versio, jossa dystooppiseen tilanteeseen ei ole jouduttu.

Myös osallistuja, joka kertoi lukupiirin helpottaneen ilmastoahdistustaan, alkoi miettiä juuri dystopioiden lukemista: ”pitäisi perustaa sellainen lukupiiri ilmastoahdistuneille, että voitaisiin lukea siellä kaikkia dystopioita ja velloa siellä oikein. Olen ihan varma, että se auttaisi, koska tiedän, että en ole ainoa” (Haastattelu A). Dystopioiden, kuten muidenkin teosten, lukemista voi motivoida tunteiden käsittelyn tai aiheesta sivistymisen lisäksi myös esimerkiksi niin sanotut hedonistiset merkitykset, viihtyminen teoksen parissa. Lukemisen eri funktiot eivät myöskään sulje toisiaan pois samassa lukukokemuksessa.¹¹ Toisaalta joskus eri lukijoilla voi painottua saman teoksen äärellä eri funktiot. Lukupiirin dialogisuudessa on kiinnostavaa, miten eri lukijoiden mahdollisesti erilaiset lukutavat ja -motivaatiot ovat vuoropuhelussa: sama teos voi olla yhdelle ennen kaikkea viihdyttävä, toiselle uusia ajatussuuntia avaava ja kolmannelle omien tunteiden tunnistamista vahvistava. Lukupiireissä onkin usein mielenkiintoista kuulla paitsi eri näkökulmia tekstiin myös osallistujien eri näkökulmia itse lukemiseen ja sen merkityksiin.

Käsittelytavan lisäksi aineistovalintaan liittyy se, missä kohtaa ryhmäprosessia teos otetaan luettavaksi. Toisinaan sillä, missä vaiheessa lukupiirityöskentelyä teosta käsitellään, on tärkeä merkitys. Esimerkiksi tutkimushankkeen lukupiireissä näkyi, miten lukupiirityöskentelyn edetessä kiinnostus paneutua moniselitteisiin lukukokemuksiin on kasvanut osalla osallistujista prosessin myötä. Lukupiirityöskentely voikin kasvattaa osallistujien monitulkintaisten ja ristiriitaisten kokemusten, sekä luku- että tunnekokemusten, äärellä olon kykyä. Luovan lukemisen prosessiin liittyvä keskeneräisyys sekä monitulkintaisuuden ja ristiriitaisuuksien kohtaaminen linkittyvät myös ympäristöahdistukseen, jolloin työskentely voi tukea ympäristökriisiin liittyvien ambivalenttien tunteiden, yllättävienkin muutosten ja epävarmuuden sietämistä (vrt. Gillespie 2019: 114–115, 120; ks. myös ”eksistentiaalinen resilienssi” Pihkala 2020a; ”staying with the trouble” Haraway 2016 ja Ylirisku 2021). Monitulkintaisten kokemusten kohtaamisen merkitys on suhteessa myös siihen, että toimintakyky saattaa edellyttää vaikeiden ja moniselitteisten tunteiden kohtaamista. Esimerkiksi ympäristötunteiden työstäminen voi johtaa kohti toimijuutta, toimintaa tai muutosta (Hamilton 2020: 174–191; Gillespie 2019: 124–125; Verlie 2021: 8–9, 58–59). Seuraavaksi tarkastelen kysymystä toimijuudesta kerronnallisen toimijuuden näkökulmasta.

¹¹ Lukemisen erilaisista kategorioista tarkemmin, ks. Felski 2008.

Kerronnallisen toimijuuden limittyminen ympäristökysymyksiin

Ympäristökriisin aikana kertomuksiin on tärkeää suhtautua samaan aikaan kriittisesti ja luovasti.¹² Kerronnallinen toimijuus tarkoittaa kykyä käyttää, tulkita ja uudelleentulkita kulttuurisesti tarjolla olevia kertomuksia, kykyä eritellä ja haastaa niitä sekä tehdä valintoja sen suhteen, miten elämää ja ympäröivää maailmaa tulkitaan kerronnallisesti (Meretoja 2019: 62), ja lukupiirit näyttävätkin kykenevän vahvistamaan osallistujien kerronnallista toimijuutta (Meretoja, Kinnunen & Kosonen 2022; Meretoja, Kosonen & Kinnunen 2022). Samoin lukupiirityöskentely voi tukea toimijuutta suhteessa ympäristökertomuksiin, esimerkiksi se voi vahvistaa kykyä suhtautua kriittisesti joihinkin tarinamalleihin ja kykyä luoda uusia vastakertomuksia. Esimerkiksi artikkelin alussa mainitun osallistujan, joka kertoi ympäristöahdistuksensa helpottaneen (Haastattelu A), kerronnallinen toimijuus näytti vahvistuneen lukupiirin myötä. Tämä antaa viitteitä siitä, että kerronnallisen toimijuuden tukemiseen tähtäävä luova lukupiirityöskentely avaa kiinnostavia tulokulmia myös ympäristöahdistuksen käsittelyyn, mutta kysymys vaatii tarkempaa jatkotutkimusta.

Seuraavaksi nostan esille muutaman konkreettisen esimerkin siitä, miten tutkimusaineistossa on näkynyt juuri kerronnallisen toimijuuden linkittyminen ympäristökysymyksiin. Meretojan mallissa kerronnalliseen toimijuuteen kuuluu kolme ulottuvuutta: kerronnallinen tietoisuus, kerronnallinen mielikuvitus ja kerronnallinen dialogisuus (Meretoja 2019: 61–65). Hankkeen haastatteluissa ensimmäinen ulottuvuus, kerronnallinen tietoisuus eli tietoisuus kertomusmallien vaikutuksesta elämässä ja yhteiskunnassa (mt: 62–63), ilmenee esimerkiksi tarinoiden vaikutusten reflektomisena. Jo alkuhaastattelussa, kysyttäessä ympäröivien tarinoiden vaikutuksesta, osa osallistujista toi esille havaintojaan kertomusten ja ympäristökriisin suhteesta. Yksi osallistuja mainitsi, miten median tarinoilla on vaikutusta suhteessa ympäristökriisiin. Hän kuvaili, miten ”tuntuu, että pitäisi tehdä jotain” ja jatkoi pohdintaa:

[Mutta] olen ihan kyvytön toimimaan niissä tarinoissa tällä hetkellä, paitsi pienillä valinnoilla [...] Ja sitten sillä ei lopulta ole mitään väliä, mutta sitten joka tapauksessa niin kuin tuollaisissa pienissä asioissa sitten tavallaan toimin. Mutta sitten tuollaiset tarinat oikein kutsuu, että missä meidän sankari on [...] Että joo, kaikki mitä kuulee tai mitä ympärillä on, niin siinä kontekstissa sinä otat sen oman roolisi niissä tarinoissa myös, ja tavallaan ne tarinat vaikuttaa myös siihen, että millainen se sinun hahmo tulee olemaan.

(Haastattelu D)

Vastauksessa tulee kiinnostavalla tavalla esille kerronnallinen toimijuus suhteessa ympäristökriisiin. Osallistuja sanallisti, miten hänen pitäisi ”toimia niissä tarinoissa”, joita hän kuulee, pohti omaa kyvyttömyyttään toimia sekä reflektoi tarinoiden vaikutusta omaan rooliinsa. Lisäksi myöhemmin hän mietti sankarin roolin yhteisöllistä mahdollisuutta ja kysyi, ”kenen paikka se on” ja ”voiko se olla maailman kaikki ihmiset yhdessä” (Haastattelu D). Vaikka näitä kysymyksiä ei kyseisessä lukupiirissä

¹² Kertomusten ja ympäristön vuorovaikutteisesta suhteesta, ks. James & Morel 2020; Heise 2008.

alettu käsitellä suoraan, tuo haastattelu esille, miten kertomuksiin, kerronnalliseen toimijuuteen ja ympäristötoimijuuteen liittyvät kysymykset limittyvät toisiinsa. Saman osallistujan loppuhaastattelussa on puolestaan nähtävissä kerronnallisen tietoisuuden vahvistumista, kun osallistuja kertoi alkaneensa miettiä aiempaa enemmän, millaisia tarinoita kantaa mukanaan:

[T]untuu, että tämän lukupiirin jälkeen alan vielä ahkerammin, vielä enemmän katsomaan, mitä tarinoita oikeasti kannan elämässäni mukana. [...] [M]yös tuolloisessa niin kuin isommassa kontekstissa. Olen niitä aikaisemminkin pohdiskellut ilmiöinä, mutta en tarinoina niin paljoa. Että nyt olen alkanut pohtimaan niitä enemmänkin, että millä tavalla me kerrotaan niistä asioista [...] että miten me niin kuin tarinallistetaan niitä asioita ja mitä elementtejä siinä tarinassa on.

(Haastattelu E)

Vastauksessa näkyy, miten asioiden hahmottaminen juuri tarinoina on auttanut siihen, että osallistuja sai otteen ilmiöstä ja pääsi tarkastelemaan sitä, ”millä tavalla me kerrotaan niistä asioista”. Tällöin tarinana hahmottaminen auttoi ottamaan ilmiötä haltuun ja ymmärtämään sen kerronnallista luonnetta. Kertomuksista tietoiseksi tuleminen voi vahvistaa kykyä kertoa toisin ja ”kantaa” mukana toisenlaisia tarinoita sekä yksilöllisellä että yhteisöllisemmällä tasolla.

Kerronnallisen toimijuuden toinen ulottuvuus on kerronnallinen mielikuvitus, johon kuuluu kyky suhtautua kulttuurisiin kertomusmalleihin kriittisesti ja luovasti sekä kyky kuvitella vaihtoehtoisia kertomuksia (Meretoja 2019: 63–64). Kerronnallinen mielikuvitus ilmenee haastatteluissa muun muassa pohdintoina siitä, miten kirjallisuus ruokkii kykyä kuvitella uudenlaisia asioita. Kun alkuhaastattelussa kysyttiin, voiko kirjallisuus rikastaa kykyä kuvitella uudenlaisia yhteisöjä tai ihmissuhteita, eräs osallistuja pohti: ”jostain niiden ajatusten pitää tulla että me voidaan visioida uudenlaisia asioita. Ja kun ollaan kerronnallisia olentoja, niin toki se varmasti vaikuttaa ja niin kuin voi avata uusia tapoja ajatella ja nähdä maailmaa” (Haastattelu F). Tietysti kuvittelun ja käytännön toiminnan välillä voi olla suurikin kuilu. Sama osallistuja nostikin esille, miten vaihtoehtoisia tulevaisuuksia kuvaillaan kirjallisuudessa, mutta pohti samalla sitä, onko sillä potentiaalia todella vaikuttaa. Kyse ei siis ole mistään varauksettomasta, suorasta muutoksesta. Lukupiirityöskentelyssä kerronnalliseen mielikuvitukseen liittyy myös sen yhteisöllisyys, mikä on tärkeää myös suhteessa ympäristötunteisiin: ryhmätyöskentelyssä yhteinen kuvittelun tila voi synnyttää uudenlaisia ajatuksia ja vahvistaa kykyä kuvitella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia. Lukupiirin dialogisuus voi synnyttää tilan yhteisölliselle kerronnalliselle mielikuvitukselle, mistä on mahdollisuuksien lisäksi toki vielä matkaa toisin toimimiseen.

Kerronnallisen toimijuuden kolmas ulottuvuus, kerronnallinen dialogisuus, tarkoittaa kykyä osallistua intersubjektiivisten kerronnallisten tilojen rakentamiseen ja vuoropuheluun muiden ja heidän tarinoidensa kanssa (Meretoja 2019: 64–65). Lukupiirikeskustelussa voidaan esimerkiksi kriittisestikin reflektoida, millaista dialogisuutta ja toimijuutta kulttuurisissa kertomuksissa rakennetaan ei-inhimillisille toimijoille (ks. myös Toivonen tässä julkaisussa). Myös ajatus kollektiivisen

tarinankerronnan tarpeesta nousee esille elämisessä ilmastonmuutoksen kanssa (Verlie 2021: 88–110). Kertomukset rakentavat ymmärrystä toimijuuden mahdollisuuksista. Tällöin korostuu tärkeys ymmärtää lukemisen ja kertomusten suhdetta myös ei-inhimillisiin ympäristöihin ja toimijoihin.¹³ Kertomustietoisessa työskentelyssä voi painottaa kertomusten kriittistä tarkastelua sekä uudenlaisten kertomusten tai kertomisen tapojen tarvetta myös kollektiivisen tason näkökulmasta.

Uudenlaisten kertomisvaihtoehtojen pohtiminen liittyy olennaisesti kerronnallisen mielikuvituksen vahvistumiseen ja ”mahdollisen tajuun” laajenemiseen (Meretoja 2018: 90–97). Esimerkiksi yksi osallistuja pohti, miten kertomukset rakentavat vahvasti mahdollisuuksien hahmottamista suhteessa ilmastonmuutokseen: ”Mitä tarinoita luet tai katsot, niin kyllä se varmasti vaikuttaa”. Hän jatkoi, että esimerkiksi median kuvaus vaikuttaa tulkintaan ilmastonmuutoksesta: ”Että onko se sellainen katastrofi [...] Ei kannata edes yrittää. Vai onko siinä kuitenkin sellainen, että on toivoa ja on mahdollisuus.” (Haastattelu G) Tämän lisäksi mahdollisen taju ja toivo linkittyvät haastatteluissa osallistujien esille nostamiin huomioihin siitä, miten tarinakuvastoon tarvitaan enemmän monipuolisuutta. Yksi osallistuja kuvaili, miten ilmastonmuutoksen aikana tarinoita olisi muutettava siten, että ne eivät korostaisi henkilökohtaista menestystä vaan yhteisöllisyyttä. Lisäksi hän painotti sitä, miten dystopioiden rinnalle tarvittaisiin positiivisempia kuvauksia, jotta tulevaisuudelle voisi kuvitella hyviä tai edes ”vähän parempia” vaihtoehtoja (Haastattelu H).

Kun haastattelussa kysyttiin, millaiseksi osallistuja kuvittelee ihmiskunnan tilan vuonna 2060 ja mahdollisia siihen johtavia tapahtumakulkuja, korostui saman osallistujan vastauksessa se, miten mahdollisen taju on olennaista oman toimijuuden kannalta:

Olin pitkään tosi sellaisessa lukkiutuneessa, vähän sellaisessa pakokauhun jähmettämisessä tilassa, että ei tästä mitään tule, että loppua kohti mennään [...] Mutta ei minulla nyt ole aina niin paha, tai niin jotenkin jäätynyt se käsitys siitä. Että on kyllä muitakin mahdollisuuksia.

(Haastattelu H)

Osallistuja linkitti mahdollisuuksien näkemisen oman olonsa muuttumiseen. Mahdollisen taju voi vaikuttaa ”lukkiutuneesta tilasta” poispääsemiseen, mikä puolestaan saattaa vahvistaa toimijuutta. Kyseisen osallistujan haastattelussa tuleeikin kokonaisuutena esille, miten toivo rakentuu suhteessa ympäröiviin kertomuksiin ja miten sen ylläpitäminen on merkityksellistä. Yllä mainittuun kysymykseen vuoden 2060 ihmiskunnan tilan kuvittelusta moni osallistuja vastasi – sekä alku- että loppuhaastattelussa – pohtien kahta eri vaihtoehtoa tulevaisuudelle: joko täydellinen katastrofi tai muutos parempaan suuntaan. Kuten yllä olevasta vastauksesta näkyy, ei-katastrofaalisen tulevaisuuden hahmottaminen näyttäytyi tärkeänä, jotta olo ei olisi ”pakokauhun jähmettämässä tilassa”. Sekä kerronnallisen toimijuuden että ympäristöahdistuksen näkökulmasta on

¹³ Lukemisen suhteesta ei-inhimilliseen ympäristöön, ekokriittisestä lukemisesta sekä lukemisen ruumiillisuudesta, ks. Kortekallio & Ovaska 2020; Weik von Mossner 2017.

tärkeää kyetä kuvittelemaan ja jollain tasolla myös pitämään mahdollisina ”edes vähän parempia” tulevaisuuskuvia.

Kerronnallinen toimijuus liittyy ympäristötoimijuuteen, ja lukupiireissä nouseekin esille, miten toivo, toimijuus ja konkreettinen toiminta ovat vuorovaikutteisessa suhteessa. Toivo hahmottuu kuvittelemisen työkaluna, jolloin se avaa konkreettisia kuvittelun suuntia ja vaihtoehtoisia tulevaisuuksia – ei mahdollisia utopioita vaan mahdollisuuksien rajoissa olevia näkymiä. Toivo ei siis ole vain yksilöpsykologinen tunnetila, vaan yhteisöllisen kuvittelun työkalu. Vaikka taiteen itseisarvoinen tehtävä ei olisikaan luoda toivoa, luovan työskentelyn yhtenä vaikutuksena voi silti olla toivon vahvistaminen.¹⁴ Tulkitsen myös, että ympäristötunteiden ja ympäristökertomusten kanssa työskenteleminen on jo itsessään tärkeää toimintaa. Vaikka tällä hetkellä tarvitaan ennen kaikkea sellaisia ympäristötoimia, joita tunteiden tai kertomusten käsittely lukupiireissä ei ratkaise, myös ahdistuksen kohtaamiseen tarvitaan tilaa ja paikkoja. Ympäristökriisin aikana tunnettyöskentelyssä tavoitteena ei myöskään ole poistaa ympäristöahdistusta vaan tukea sen kanssa elämistä. Parhaimmillaan luova lukupiirityöskentely voisi tarjota vertaistukea ja vahvistaa kestävämpiä kertomisen tapoja ympäristökriisin aikana.

Lopuksi: lukupiiritutkimuksen mahdollisuuksia empiirisen ekokritiikin kentällä

Olen tässä artikkelissa asettanut dialogiin ympäristötunteiden ja -kertomusten käsittelyn sekä luovan lukemisen lukupiirit. Yhdessä lukeminen on moniulotteinen prosessi, joka vaikuttaa myös siihen, millaisia näkökulmia, ajatuksia ja tunteita luetusta teoksesta herää. Empiirisen ekokritiikin näkökulmasta onkin kiinnostavaa ottaa tutkimuksessa huomioon luetun tekstin vaikutusten lisäksi laajemmin lukutilanteen vaikutus. Koko lukuprosessin huomioiminen tarkoittaa katsetta lukemisen tapoihin ja konkreettisiin lukutilanteisiin: miten luetaan ja miten lukutilanteita ohjataan? Erilaisilla ohjausratkaisuilla voi vaikuttaa lukupiiriryhmän lukuprosessiin merkittävästi (ks. esim. Meretoja, Kinnunen & Kosonen 2022). Ryhmän raamittamisen, työskentelyn rytmittämisen ja ryhmädynamiikan ohjaamisen lisäksi ohjaaja voi esittää kysymyksiä lukukokemuksista, ohjata osallistujia sanallistamaan tuntemuksiaan, hyödyntää erilaisia luovan kirjoittamisen harjoituksia tai punoa osallistujien esittämistä ajatuksista yhteistä tulkintaa. Luova lukupiirityöskentely voi välillä olennaisestikin vaikuttaa siihen, millaisia merkityksiä luetut tekstit saavat ja miten syvästi esimerkiksi ympäristökysymyksistä päästään keskustelemaan.

Lukupiiritutkimuksen näkökulma tuo esille, miten empiirisen ekokritiikin tutkimuksessa voi olla hedelmällistä käyttää monipuolisia tutkimusmenetelmiä. Esimerkiksi tällaisessa lukupiirihankkeessa on kyse luovasta tutkimusmenetelmästä. Sekä mahdollisessa omassa jatkotutkimuksessa että laajemmin empiirisen ekokritiikin tutkimuksessa voisikin hyödyntää entistä aktiivisemmin ja monipuolisemmin osallistuvia ja toi-

¹⁴ Toivosta ympäristökriisin aikana, ks. Head 2016; Pihkala 2017; Ojala 2012.

minnallisia tutkimusmenetelmiä (ks. Ryyänen & Rannikko 2021). Tällöin lukupiirityöskentelyä voisi hahmottaa kanssatutkimisena vielä vahvemmin prosessin alusta asti. Empiirisen ekokritiikin tutkimuskohteena voi olla erilaisten taiteenlajien vaikutus kokijoihin, mikä mahdollistaa myös erilaisten aineistojen ja luovien menetelmien vertailun. Olisi mielenkiintoista esimerkiksi vertailla, miten kaunokirjallisuuden tai elokuvan mahdolliset tunnevaikutukset eroavat toisistaan lukupiireissä ja elokuvapiireissä.

Empiirisen ekokritiikin näkökulmasta on tärkeää tutkia ympäristötunteiden ja -kertomusten välisiä kytköksiä. Artikkelissa esitetyt havainnot tuovat esille, että ympäristöön liittyvien kertomusten pohtiminen voi olla merkityksellistä myös ympäristötunteiden ja -toimijuuden kannalta. Nähdäkseni kerronnallista toimijuutta vahvistavaa lukupiirityöskentelyä voisi hyödyntää myös ympäristökertomusten tarkastelussa. Luovan lukemisen lukupiireissä näyttää olevan potentiaalia ympäristökysymysten työstämiseen esimerkiksi kolmen tarkastellun ulottuvuuden – lukemisen yhteisöllisyyden, kokemuksen dialogisten sanallistamisen prosessien ja kerronnallisen toimijuuden vahvistamisen – myötä.

Kuten olen tuonut esille, hankkeen tutkimusasetelmaa ei ollut rakennettu nimenomaan tarkastelemaan lukemisen ja ympäristökysymysten suhdetta, vaan kysymys nousi esiin osallistujien kokemuksista. Jatkotutkimus on tarpeen, ja olisi kiinnostavaa lähteä tarkastelemaan, mitä kerronnallinen ympäristötoimijuus voisi erityisenä toimijuuden ulottuvuutena olla ja miten lukupiirit voivat vahvistaa sitä. Lisäksi olisi tärkeää selvittää perusteellisemmin toimijuuden ja tunteiden suhdetta eli sitä, miten kerronnallisen ympäristötoimijuuden vahvistuminen voisi tukea myös ympäristöahdistuksen käsittelyä. Uudessa tutkimuksessa saisi myös kartoitettua erilaisia vaikuttavia tekijöitä, kuten osallistujien aikaisempaa kokemusta ilmastofiktion lukemisesta tai lukupiirityöskentelyä edeltäneitä ympäristötunteita ja -toimijuutta. Ideana on järjestää sellainen luovan lukemisen lukupiiri, jossa luetaan ilmastofiktiota ja joka keskittyy tässä tarkastelemiani piirejä suoremmin ympäristökysymyksiin. Lukupiirityöskentely näyttää tarjoavan monia mahdollisuuksia kokemusten käsittelyyn, joten sekä lukupiirien järjestäminen että niiden perusteellisempi tutkiminen on tärkeää myös ympäristökriisin aikakaudella.

Lähdeluettelo

TUTKIMUSAINEISTO

Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi -hankkeen aineisto (Turun yliopisto).

Artikkelissa siteerattujen lukupiireihin osallistuneiden haastattelut:

Haastattelu A. Loppuhaastattelu, piiri 10, 16.12.2019.

Haastattelu B. Loppuhaastattelu, piiri 5, 12.12.2019.

Haastattelu C. Loppuhaastattelu, piiri 5, 12.12.2019.

Haastattelu D. Alkuhaastattelu, piiri 6, 10.9.2019.

- Haastattelu E. Loppuhaastattelu, piiri 6, 20.12.2019.
 Haastattelu F. Alkuhaastattelu, piiri 6, 10.9.2019.
 Haastattelu G. Loppuhaastattelu, piiri 4, 15.1.2020.
 Haastattelu H. Loppuhaastattelu, piiri 2, 11.12.2019.

MUUT LÄHTEET

- Albrecht, Glenn 2019: *Earth Emotions: New Words for a New World*. Ithaca: Cornell University Press, <https://doi.org/10.7591/cornell/9781501715228.001.0001>.
- Bolton, Gillie 1999: *The Therapeutic Potential of Creative Writing: Writing Myself*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Davis, Philip 2020: *Reading for Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Felski, Rita 2008: *Uses of Literature*. Oxford: Blackwell, <https://doi.org/10.1002/9781444302790>.
- Gillespie, Sally 2019: "Researching Climate Engagement: Collaborative Conversations and Consciousness Change." Teoksessa Paul Hoggett (ed.), *Climate Psychology: On Indifference to Disaster*, Cham: Palgrave Macmillan, 107–127, https://doi.org/10.1007/978-3-030-11741-2_6.
- Hamilton, Joe 2020: "Emotional Methodologies for Climate Change Engagement: Towards an Understanding of Emotion in Civil Society Organisation (CSO)-public Engagements in the UK." Väitöskirja. University of Reading, <https://doi.org/10.48683/1926.00095647>.
- Haraway, Donna 2016: *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press, <https://doi.org/10.1215/9780822373780>.
- Head, Lesley 2016: *Hope and Grief in the Anthropocene: Re-Conceptualising Human–Nature Relations*. London: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781315739335>.
- Heise, Ursula K. 2008: *Sense of Place and Sense of Planet: The Environmental Imagination of the Global*. Oxford: Oxford University Press, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195335637.001.0001>.
- Hoggett, Paul 2019: "Introduction." Teoksessa Paul Hoggett (ed.), *Climate Psychology: On Indifference to Disaster*, Cham: Palgrave Macmillan, 1–19, https://doi.org/10.1007/978-3-030-11741-2_1.
- Hynes, Arlene McCarty & Mary Hynes-Berry 2012/1986: *Biblio/Poetry Therapy: The Interactive Process: Handbook*. New York: Routledge.
- Ihanus, Juhani 2019: *Transformative Words: Writing Otherness and Identities*. New York: Nova Science Publishers.
- Ihanus, Juhani 2021: "Sanoja juurilleen. Ekofilosofiasta, -psykologiasta, -terapiasta ja -poetiikasta." *Kirjallisuusterapia*, 1, 13–16.
- James, Erin & Eric Morel 2020: "Introduction: Notes Toward New Econarratologies." Teoksessa Erin James & Eric Morel (eds.), *Environment and Narrative: New Directions in Econarratology*. Columbus: The Ohio State University Press, 1–24, <https://doi.org/10.26818/9780814214206>.

- Keen, Suzanne 2007: *Empathy and the Novel*. New York: Oxford University Press, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195175769.001.0001>.
- Kinnunen, Eevastiina tulossa 2022: ”Jaetut sanataidekokemukset luovan lukemisen lukupiireissä.” Teoksessa Päivi Kosonen & Juhani Ihanus (toim.), *Hoitava lukeminen: Teoreettisia ja käytännöllisiä näkökulmia lukemistyöhön*. Tampere: Vastapaino.
- Kirjallisuusterapia 2021. Suomen Kirjallisuusterapiayhdistys ry:n jäsenlehti, 29. vuosikerta, 1/2021.
- Kortekallio, Kaisa & Anna Ovaska 2020: ”Lähilukeminen ennen ja nyt: Ruumiillisia, ympäristöllisiä ja poliittisia näkökulmia.” *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti*, 17(3), 52–69, <https://doi.org/10.30665/av.95530>.
- Kosonen, Päivi 2019: “Towards Therapeutic Reading: Part III: Forms of Shared Reading.” *Scriptum: Creative Writing Research Journal*, 6(2), 43–57, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201910224563>.
- Kosonen, Päivi tulossa 2022: ”Luovan lukemisen tila kirjallisuusterapiassa.” Teoksessa Päivi Kosonen & Juhani Ihanus (toim.), *Hoitava lukeminen: Teoreettisia ja käytännöllisiä näkökulmia lukemistyöhön*. Tampere: Vastapaino.
- Kurth, Charlie 2018: *The Anxious Mind: An Investigation into the Varieties and Virtues of Anxiety*. Cambridge, MA: MIT Press, <https://doi.org/10.7551/mitpress/11168.001.0001>.
- Longden, Eleanor, Philip Davis, Josie Billington, Sofia Lampropoulou, Grace Farrington, Fiona Magee, Erin Walsh & Rhiannon Corcoran 2015: “Shared Reading: Assessing the Intrinsic Value of a Literature-Based Health Intervention.” *Medical Humanities* 41(2), 113–120, <https://doi.org/10.1136/medhum-2015-010704>.
- Mazza, Nicholas 2017/2003: *Poetry Therapy: Theory and Practice*. Second Edition. New York: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781315748740>.
- Meretoja, Hanna 2018: *The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible*. Oxford: Oxford University Press, <https://doi.org/10.1093/oso/9780190649364.001.0001>.
- Meretoja, Hanna 2019: ”Metanarratiivisuus ja kerronnallinen toimijuus.” *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti*, 16(2), 58–77, <https://doi.org/10.30665/av.80161>.
- Meretoja, Hanna, Eevastiina Kinnunen & Päivi Kosonen 2022: “Narrative Agency and the Critical Potential of Metanarrative Reading Groups.” *Poetics Today*, 43(2), 387–414, <https://doi.org/10.1215/03335372-9642679>.
- Meretoja, Hanna, Päivi Kosonen & Eevastiina Kinnunen tulossa 2022: ”Metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiiri ja kerronnallinen toimijuus.” Teoksessa Päivi Kosonen & Juhani Ihanus (toim.), *Hoitava lukeminen: Teoreettisia ja käytännöllisiä näkökulmia lukemistyöhön*. Tampere: Vastapaino.

- Ojala, Maria 2012: "Regulating Worry, Promoting Hope: How Do Children, Adolescents, and Young Adults Cope with Climate Change?" *International Journal of Environmental and Science Education*, 7(4), 537–561.
- Pihkala, Panu 2017: *Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo*. Helsinki: Kirjapaja.
- Pihkala, Panu 2020a: "Anxiety and the Ecological Crisis: An Analysis of Eco-Anxiety and Climate Anxiety." *Sustainability* 12(19): 7836, 1–20, <https://doi.org/10.3390/su12197836>.
- Pihkala, Panu 2020b: "Eco-Anxiety and Environmental Education." *Sustainability* 12 (23): 10149, 1–38, <https://doi.org/10.3390/su122310149>.
- Ryynänen, Sanna & Anni Rannikko (toim.) 2021: *Tutkiva mielikuvitus: Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmela, Mikko 2014: "Collective Emotions as the 'Glue' of Group Solidarity." Teoksessa Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (eds.), *Solidarity: Theory and Practice*. Lanham: Lexington Books, 48–70.
- Verlie, Blanche 2021: *Learning to Live with Climate Change: From Anxiety to Transformation*. London: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780367441265>.
- Weik von Mossner, Alexa 2017: *Affective Ecologies: Empathy, Emotion, and Environmental Narrative*. Columbus: Ohio State University Press, <https://doi.org/10.2307/j.ctv1lhpszq>.
- Ylirisku, Henrika 2021: "Reorienting Environmental Art Education." Väitöskirja. Aalto University publication series, 9/2021, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-64-0245-1>.

Kirjoittaja

Kinnunen, Eevastiina, FM, väitöskirjatutkija, Turun yliopisto